

Tekst 1**Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen**

(1) “Diervriendelijk vlees bestaat niet”, scandeerden fanatieke vegetariërs voor de deur van de biologische slager bij mij in de buurt. Strikt genomen hadden ze een punt, maar een beetje vreemd vond ik het wel. Ik had sterk de indruk dat ze hun pijlen beter hadden kunnen richten op een kiloknaller of een megastal.

(2) Hoe zouden deze vegetariërs tot hun besluit zijn gekomen om juist bij een biologische slager te gaan demonstreren? Ze zullen ooit besloten hebben geen dierlijk voedsel meer tot zich te nemen. Een nobel streven: daarmee voorkomen ze dierenleed, dragen ze aanzienlijk minder bij aan de CO₂-uitstoot en verkleinen ze hun ecologische voetstap onmiddellijk. Maar goed, als je consequent bent, kun je het daar niet bij laten. Want als je echt overtuigd bent van je mening, moet je proberen anderen daarvan te overtuigen. Eigenlijk is het moreel verwerpelijk dat niet te doen. En zo kan het dus gebeuren dat je op een dag besluit vegetariër te worden en je jezelf niet veel later al demonstrerend aantreft bij een biologische slager. Als je niet oppast, streef je heel consequent je doel voorbij.

(3) En denk nu niet dat alleen vegetariërs dit zo doen, het consequente denken van niet-vegetariërs is vaak nog erger. Als je zegt dat je vegetariër bent, grijpen veel niet-vegetariërs elke kans aan om je op inconsequenties te wijzen. “Ja, maar je draagt wel leren schoenen.” En als ze je een keer betrapten op het eten van vlees, dan is het hek echt van de dam. Terwijl de vegetariër, die toch al

nooit vlees eet, juist het recht heeft om zo heel af en toe een stukje dierlijk voedsel te eten. Als het gaat om het verminderen van dierenleed en CO₂-uitstoot zou het veel effectiever zijn als al die vleeseters nu eens een stuk minder vlees eten.

(4) Het komt allemaal doordat we consequent zijn hoog waarderen en inconsequentie zien als een doodzonde. Kijk maar naar de politiek. Wanneer je als politicus wordt beticht van draaien, raak je beschadigd. Het beroemdste voorbeeld uit de recente Nederlandse geschiedenis is ongetwijfeld dat van Wouter Bos. “U draait en u bent niet eerlijk”, zei Balkenende (CDA) tegen hem tijdens een radiodebat. Vervolgens bleef het CDA Bos als inconsequente draaikont afschilderen, met succes: Bos’ Partij van de Arbeid lag een straatlengte voor in de peilingen, maar uiteindelijk werd het CDA de grootste partij. En er zijn meer politici die proberen zichzelf neer te zetten als de enige consequente te midden van inconsequenzen, vaak met succes. Fijn voor hen, maar als samenleving schieten we er weinig mee op. We zouden inconsequentie veel meer moeten waarderen.

(5) Het is natuurlijk prettig om een helder en consequent wereldbeeld te hebben. Dat geeft duidelijke richtlijnen voor je handelen en een gevoel van rust. Maar het is lastig vol te houden: de wereld verandert voortdurend en je hebt nu eenmaal ook te maken met anderen die anders over dingen kunnen denken. Bovendien is volledige consequentie onmogelijk.

- 85 Vroeg of laat ontdek je dat elke ordening, elk verhaal, elk systeem ‘tekortschiet’, dat wil zeggen: niet helemaal consequent is. Er zijn altijd losse eindjes en restcategorieën.
- 90 **(6)** Dat merk je al bij iets simpels als het opruimen van je bureau. Als je een indeling hebt bedacht voor de stapel papieren, zit je uiteindelijk altijd met een rest, de dingen die niet
- 95 in een van de hokjes passen. Wat doe je daarmee? Je kunt die genadeloos door de papierversnipperaar halen, ze wegmoffelen in een verborgen laatje of ze een beetje op je
- 100 bureau laten slingeren. Natuurlijk is het ook mogelijk om voor een andere ordening te kiezen die deze dingen wel een belangrijkere plek geeft, het probleem is alleen dat je dan weer
- 105 andere restcategorieën overhoudt. Hoe fijnmaziger je ordening, hoe minder restcategorieën, maar hoe ingewikkelder en onhandiger in het gebruik. Het zal nooit lukken een orde-
- 110 ning te bedenken die alles een gelijke plek geeft, want dan kom je uit bij chaos.
- (7)** Zo kent ook de maatschappij losse eindjes en restcategorieën, zoals
- 115 mensen die niet in het systeem passen: vluchtelingen, andersdenkenden, verstandelijk beperkten, ouden van dagen. Wat doe je met hen? In de versnipperaar? Of wegstoppen in
- 120 een laatje? In Nederland kiezen we meestal voor de laatste oplossing: we stoppen ze in inrichtingen of vluchtelingenkampen, bij voorkeur buiten de bewoonde wereld.
- 125 **(8)** En dan zijn er nog mensen die een ander consequent systeem voorstaan en dat van jou betwisten. Wat moet je met hen? Verdelen? Negeren? Overreden? De wang toe-
- 130 keren? Op kleine schaal is het probleem misschien nog redelijk overzichtelijk, maar in de geschiedenis zijn voorbeelden te vinden waarbij het desastreus uit de hand liep.
- 135 **(9)** Onze democratie is in dit licht een prachtig systeem. Meerdere partijen met verschillende wereldbeelden moeten er samen zien uit te komen. Het is de ultieme manier om desastreuze gevolgen van consequent
- 140 denken te voorkomen. Des te gekker is het dat we onze politici juist genadeloos afrekenen op de inconsequenties van hun standpunten. Wat hebben we liever: politici die het bes-
- 145 te besluit nemen, die er met andersdenkenden proberen uit te komen, of politici die koste wat kost vasthouden aan een standpunt, om de enige reden dat dat nou eenmaal hun stand-
- 150 punt was? In een klimaat waar alles om consequentie draait, wordt het erg lastig om eens iets uit te proberen, want voor je het weet, word je
- 155 beticht van inconsequentie. Politici die beweren dat ze, in tegenstelling tot de anderen, nu eindelijk eens consequent zullen zijn en echt de waarheid zullen spreken, moet je dus
- 160 juist wantrouwen. Want of ze liegen of ze zijn uit op een dictatuur.

(10) Maar kunnen wij dan zomaar helemaal zonder die ordeningen? Hebben wij niet een minimale vorm van consequentie nodig om ons handelen op te baseren? Volgens de Duitse denker Friedrich Nietzsche zou het moment ooit komen dat we werkelijk zonder consequentie kunnen, alleen moest daarvoor wel eerst een nieuwe mens opstaan: de übermensch. Bij deze übermensch moet je niet denken aan de karikatuur die Adolf Hitler ervan maakte – een zuivere ariër die volgens de nazistische vastomlijnde ideologie denkt en handelt – maar juist aan iemand die zonder ideologie kan leven: een wezen dat geen wereldbeeld nodig heeft, niet streeft naar enige vorm van consequentie, die zich kan redden in de chaos. De mens is een “brug”, een “overgang”, een “koord, geknoopt tussen het dier en übermensch”, schrijft Nietzsche in *Aldus sprak Zarathoestra*. Wij naar consequentie strevende mensen zijn volgens Nietzsche dus van voorbijgaande aard.

*naar: Frank Meester
uit: de Volkskrant, 30 april 2016*

Frank Meester is filosoof en publicist.

190 (11) Net als Nietzsche denk ik dat leven zonder wereldbeeld te hoog gegrepen is voor de huidige mens, maar ik vraag me wel af of die übermensch er ooit zal komen. In ieder geval kunnen we in afwachting van deze supermens voorlopig maar beter leren leven met wereldbeelden die weliswaar een zwakke vorm van consistentie kennen, maar uiteindelijk toch inconsequent blijken. Als we onze irritaties daarover wat kunnen onderdrukken zijn we al een heel eind. Want een inconsequenter leven is geen gemakkelijk leven – het vereist zelfbeheersing en een bijzonder flexibele geest. Je moet wel iets van richtlijnen hebben, maar die ook weer niet al te serieus nemen.

(12) De verleiding om te denken dat je eindelijk het consequente systeem hebt gevonden, ligt altijd op de loer. Inconsequentie blijft nu eenmaal irriteren. Juist daarom heb ik zo'n waardering voor de flexitariër, de levensminnende doodgraver, de fietsende autobezitter, de varende landrot, de niet-stemmende politicus, de dronken geheelonthouder en de rokende arts.

Tekst 1 Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen

---

- 1p 1 “Strikt genomen hadden ze een punt” (regels 4-5)
1 Citeer het zinsgedeelte uit alinea 1 dat verwoordt welk punt ‘ze’ volgens de tekst hadden.

Na de inleiding is tekst 1 onder te verdelen in drie delen. Deze achtereenvolgende delen kunnen van de volgende kopjes worden voorzien:

deel 1: De onmogelijkheid van een consequent wereldbeeld

deel 2: Het dilemma van consequentie in de politiek

deel 3: De inconsequente mens als ideaal?

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 1?

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

“Maar goed, als je consequent bent, kun je het daar niet bij laten.” (regels 20-21)

- 1p 4 Welk bezwaar zou een kritisch lezer kunnen hebben tegen de onderbouwing van deze bewering?
- A Demonstrerende vegetariërs worden woorden in de mond gelegd om aannemelijk te maken dat ze alleen bij de biologische slager demonstreren vanuit de wens consequent te zijn.
  - B De tekst beschuldigt vegetariërs die niet gaan demonstreren van inconsequent en dus immoreel gedrag om aannemelijk te maken dat we daarom inconsequente mensen niet serieus moeten nemen.
  - C Er wordt onvoldoende aannemelijk gemaakt dat vegetariërs die bij de biologische slager demonstreren, een goed voorbeeld zijn van mensen die consequent volgens hun principes leven.
  - D Er wordt onvoldoende aannemelijk gemaakt waarom mensen die zelf een overtuiging hebben, genoodzaakt zijn deze overtuiging ook over te brengen op anderen.

In de titel van tekst 1, ‘Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen’ duidt het woord ‘rechtlijnigen’ een kenmerk aan van een bepaalde groep mensen.

- 1p 5 Met welk woord wordt dat kenmerk in tekst 1 zelf aangeduid?

Uit alinea 3 blijkt een oordeel over het al dan niet consequente gedrag van de vegetariër en dat van de niet-vegetariër.

- 1p 6 Welk oordeel is dat?
- A Beide groepen spreken elkaar terecht aan op hun inconsequente gedrag.
  - B Beide groepen zouden best wat minder consequent mogen zijn.
  - C Niet-vegetariërs zijn vaak inconsequenter dan vegetariërs.
  - D Vegetariërs zijn vaak inconsequenter dan niet-vegetariërs.

Aan alinea 4 kunnen twee functies worden toegekend: een ten opzichte van de voorafgaande alinea's en een ten opzichte van de erop volgende alinea's.

- 1p 7 Welke twee functies zijn dat?
- A constatering en standpunt
  - B constatering en voorbeeld
  - C verklaring en conclusie
  - D verklaring en standpunt
- 1p 8 Welk argumentatieschema wordt in alinea 4 vooral gebruikt?
- een argumentatieschema op basis van
- A autoriteit
  - B kenmerk of eigenschap
  - C oorzaak en gevolg
  - D overeenkomst en vergelijking
  - E voorbeelden
  - F voor- en nadelen

Alinea 5 is te lezen als een zelfstandige redenering. Elke zin binnen deze redenering heeft een eigen functie. Twee van die functies zijn in onderstaand schema al gegeven.

3p 9

Vul de ontbrekende functies in.

Noteer daartoe de nummers van de betreffende zinnen en zet daarachter de juiste functie.

Kies uit: argument, standpunt of tegenargument. Een functie kan meer dan een keer voorkomen.

zin	functie
1 Het is natuurlijk prettig om een helder en consequent wereldbeeld te hebben. (regels 75-77)	
2 Dat geeft duidelijke richtlijnen voor je handelen en een gevoel van rust. (regels 77-79)	
3 Maar het is lastig vol te houden: (regels 79-80)	
4 de wereld verandert voortdurend (regels 80-81)	
5 en je hebt nu eenmaal ook te maken met anderen die anders over dingen kunnen denken. (regels 81-83)	
6 Bovendien is volledige consequentie onmogelijk. (regels 83-84)	tegenargument (bij 1)
7 Vroeg of laat ontdek je dat elke ordening, elk verhaal, elk systeem 'tekortschiet', dat wil zeggen: niet helemaal consequent is. (regels 85-88)	
8 Er zijn altijd losse eindjes en restcategorieën. (regels 88-89)	argument (bij 6)

“Zo kent ook de maatschappij losse eindjes en restcategorieën” (regels 113-114)

Een kritisch lezer kan in een tekst verschillende drogredenen herkennen, zoals:

- 1 cirkelredenering
- 2 onjuist beroep op een oorzaak-gevolgschema
- 3 overdrijven van voor- of nadelen
- 4 overhaaste generalisatie
- 5 persoonlijke aanval
- 6 verkeerde vergelijking
- 7 vertekenen van het standpunt

2p **10** Geef aan van welke drogredenen uit bovenstaande lijst er sprake zou zijn in het gegeven citaat en leg uit op grond van de tekst wat er dan niet klopt in de argumentatie.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

1p **11** Met welke omschrijvingen is de toon in de alinea's 7 en 8 het best te typeren?

- A betweterig en minachtend
- B spottend en overdrijvend
- C verwijtend en vol onbegrip
- D waarschuwend en nieuwsgierig

“Het is de ultieme manier om desastreuze gevolgen van consequent denken te voorkomen.” (regels 139-141)

1p **12** Wat is ‘de ultieme manier’, volgens tekst 1?

“Want of ze liegen of ze zijn uit op een dictatuur.” (regels 160-161)

1p **13** Waarom zou er sprake zijn van liegen, volgens de tekst?

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

“Maar kunnen wij dan zomaar helemaal zonder die ordeningen? Hebben wij niet een minimale vorm van consequentie nodig om ons handelen op te baseren?” (regels 162-166)

- 1p 14 Welke van de onderstaande formuleringen vat het best samen welke antwoorden de filosoof Nietzsche en de auteur op die vragen geven?
- A De auteur betwijfelt of de mens wel zonder ordening kan, zoals Nietzsche zegt. De auteur wijst erop dat het gebrek aan ordening tot het nazisme heeft geleid en vermoedt dat de mens niet in staat is zich tot übermensch te ontwikkelen.
  - B Nietzsche denkt dat de mens niet meer consequent hoeft te zijn als die mens zich heeft ontwikkeld tot übermensch. De auteur betwijfelt echter of die übermensch er ooit komt en denkt dat de naar consequentie strevende mens moet leren leven met inconsequenties.
  - C Nietzsche denkt dat übermensen best zonder ordening kunnen, maar dat de mens ervoor vreest dat nazistische ideologieën dan de overhand krijgen. De auteur is het deels met Nietzsche eens, maar denkt dat Nietzsches waarschuwing voor het nazisme overdreven is.
  - D Nietzsche stelt dat de mens zich eerst tot übermensch moet ontwikkelen om te kunnen leven zonder ordening. De auteur gaat ervan uit dat het leven zonder ordening sowieso te moeilijk is voor de mens, zelfs voor de übermensch.

“Wij naar consequentie strevende mensen zijn volgens Nietzsche dus van voorbijgaande aard.” (regels 186-189)

- 1p 15 Welke van de onderstaande omschrijvingen drukt het best uit wat hier met ‘van voorbijgaande aard’ bedoeld wordt?
- Met ‘van voorbijgaande aard’ wordt hier bedoeld
- A dat de mens zich langzaam maar zeker aan het ontwikkelen is tot een versie van zichzelf die tegen chaos kan.
  - B dat een mensenleven per definitie tijdelijk is, waardoor elk wereldbeeld verdwijnt zodra een generatie gestorven is.
  - C dat het er niet naar uitziet dat de huidige mens ooit zal uitgroeien tot een naar inconsequentie strevende übermensch.
  - D dat het nazisme wel heeft aangetoond dat elk consequent wereldbeeld uiteindelijk ooit ophoudt te bestaan.

In alinea 11 wordt een advies aan de lezer geformuleerd.

- 1p 16 Citeer de zin waarin dit advies het duidelijkst wordt geformuleerd.

- 1p 17 Met welke uitspraak wordt het doel van tekst 1 het best getypeerd?
Tekst 1 is vooral een betogende tekst
- A die de lezer aan het denken wil zetten over de voor- en nadelen van consequent zijn en die probeert aan te zetten tot inconsequent gedrag.
  - B die de lezer wil uitleggen waarom mensen niet koste wat kost consequent zouden moeten zijn en die suggereert dat inconsequent gedrag voordelen heeft.
  - C die niet alleen vegetariërs maar ook vleeseters ervan wil overtuigen wat flexibeler met hun principes om te gaan.
  - D die politici wil overtuigen van de gevaren van consequent zijn en die de lezer wil verleiden tot meer waardering voor de inconsequente mens.

De titel van tekst 1 is 'Leve de vleesetende vegetariër – Wantrouw de rechtlijnigen'.

In deze titel worden door 'Leve' en 'Wantrouw' tegengestelde waarderingen uitgesproken voor de twee genoemde groepen.

- 2p 18 Leg uit waarom de vleesetende vegetariër positief gewaardeerd wordt en de rechtlijnigen negatief gewaardeerd worden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

Tekst 2

De vlogger is de toekomst van de journalistiek

(1) Zullen mijn kinderen nog weten wat een journalist is? Over de toekomst van de journalistiek wordt veel gedebatteerd, en steevast valt het
5 woord digitalisering. Die toekomst lijkt niet zo gewis te zijn.

(2) In de vorige eeuw leerde de Franse socioloog en denker Pierre Bourdieu ons dat de maatschappij uit
10 velden bestaat: het culturele veld, het economische veld, het wetenschappelijke veld, het politieke veld en ook het journalistieke veld. Elk veld kent overheersers en onderdrukten, bij-
15 voorbeeld zij die de thema's van een verkiezingscampagne bepalen versus zij die daarop moeten reageren in het politieke veld, of hoofdredacteuren versus freelancers in het journalistieke veld. Elk veld is een krachtenveld, een strijdperk.

(3) In zijn tekst *Sur la télévision* (1996) beschrijft Bourdieu hoe de op-
25 komst van de televisie de verhoudingen in het journalistieke veld veranderde. Televisie kon de massa op een heel andere manier bespelen dan radio en printmedia gewend waren. Om de aandacht van het pu-
30 blik moest opnieuw worden gestreden. Maar waar de televisie een verandering bracht in het journalistieke veld, zorgt de digitalisering voor een verandering van het journalistieke
35 veld. De overheersers van weleer

staren hulpeloos naar hun verdienmodellen, terwijl de onderdrukten van toen aan status en invloed winnen met hun eigen YouTube-kanaal. Het
40 is niet langer duidelijk of er nog wel een journalistiek veld bestaat, en hoe we dat moeten afbakenen.

(4) Terwijl de gebruikers van de oude infrastructuur (verkopers en consu-
45 menten van journalistieke verhalen) elkaar in alle digitale commotie niet meer kunnen vinden, wordt de journalistiek bovendien bedreigd door vier apocalyptische ruiters, aldus
50 Emily Bell, oud-journalist van *The Guardian* en aan de prestigieuze Columbia School of Journalism verantwoordelijk voor de afdeling digitaal.

(5) Die vier ruiters zijn: Facebook, Apple, Google en Amazon. Vooral de eerste twee willen zich volgens Bell meester maken van de journalistiek. Facebooks *instant articles* (de mo-
60 gelijkheid om nieuwsberichten van derden in de tijdlijn te lezen zonder Facebook te verlaten) en Apple News (een iTunes-achtige app voor nieuwsartikelen) zijn er in haar per-
65 ceptie voortekenen van dat voor de journalistiek de jongste dag nakende is¹⁾. We leggen immers het lot van onze informatievoorziening – dat is: het lot van onze samenleving – in
70 handen van de Mark Zuckerbergs²⁾

van deze wereld, van een kleine groep individuen die door geld worden gedreven en niet te controleren zijn. Het ergste is natuurlijk dat, als
75 Bell gelijk heeft, er straks geen degelijk journalistiek medium meer over zal zijn om van die spectaculaire dag des oordeels verslag te doen.

(6) Maar er is hoop, want de journalistiek lijkt plots terug van wegge-
80 weest. Nee, het lijfblad dat op gezette tijden in de bus viel en een *NOS Journaal* dat nog viel te onderscheiden van de pastiche die *LuckyTV*
85 erop maakt, komen niet weerom. En nee, die digitalisering gaat nooit meer weg. Sterker, in navolging van computers die romans kunnen schrijven en schilderijen van Rembrandt kunnen produceren, zullen er computers
90 komen die journalistieke verhalen kunnen maken. Net als de verblufte toeschouwer die zo'n Rembrandt uit de printer zag rollen, zullen we die
95 stukken lezen en stamelen: "De handtekening ontbreekt, maar de signatuur is onmiskenbaar." In sportverslagen en filmrecensies komen ze al een heel eind, onze elektronische
100 collega's.

(7) Dat mag in de oren van Emily Bell en anderen apocalyptisch klinken, ik denk dat er sprake is van een nieuwe
dageraad. Die gloort niet zozeer in
105 de voortrazende technologische ontwikkelingen of de aansluiting die wij, journalisten, mediabedrijven en mediaconsumenten, daarmee vast ooit zullen weten te vinden. Het
110 nieuwe licht komt van ontmoetingen

tussen journalisten en niet-journalisten die er beiden een even grote behoefte aan blijken te hebben om de wereld te vertellen wat de wereld
115 moet weten over de wereld.

(8) Een prachtig voorbeeld van zo'n ontmoeting was die tussen presentator Matthijs van Nieuwkerk en
120 *hood*³⁾vlogger Ismail Ilgun, live op de oldskool televisie. Op de tafel van *De Wereld Draait Door (DWDD)* lag het cameraatje waarmee Ilgun zichzelf en zijn *hood* in korte tijd beroemd had gefilmd. "Dus jij bent een journa-
125 list in Zaandam?" vroeg de presentator. Van Nieuwkerk is journalist: hij heeft een krant geleid, een televisie-station en hij presenteert al elf jaar *DWDD*. Maar nu was hij in verwarring
130 over wie zijn vakbroeder is en wie niet. Het antwoord van Ilgun maakte die verwarring alleen maar groter, en interessanter: "Zo is het. Ik ben
gewoon een jongen met een camera,
135 *that's it*, ik ben in de groep, ik zeg tegen niemand wat ze moeten doen en ik forceer ook niks, ik trek gewoon die camera en ik film gewoon, dat is gewoon puur realiteit." Ondertussen
140 hield hij met gestrekte arm zijn hand hoog in de lucht, de palm naar zich toegekeerd, alsof hij een selfie maakte. Ilgun beschouwt zichzelf
namelijk als journalist ('Zo is het'),
145 maar tegelijkertijd is hij zijn eigen onderwerp.

(9) Ook het verhaal, eerder deze week in *NRC*, over de makers van het YouTube-kanaal *Supergaande*,
150 getuigt van zo'n ontmoeting. "Ik moet

heel nodig naar het toilet, al een half-
uur, maar ik durf het interview niet te
verlaten. Kan ik even snel naar het
toilet?" vraagt een van hen aan de
155 *NRC*-journalist. Terwijl *Supergaande*
zo'n succes is dat ze niet meer met
de metro konden zonder aangespro-
ken te worden door fans, iets wat de
gemiddelde *NRC*-journalist toch niet
160 snel zal overkomen.
(10) Maar nogmaals, er is hoop. Mis-
chien kunnen er nu meer bruggen
worden geslagen tussen de volstrekt
gescheiden werelden van bijvoor-
165 beeld de *DWDD*-kijkers en de vlog-
fans. Ik heb de journalistiek, behalve
als mooiste vak, altijd gezien als een
belangrijke schakel in de maatschap-
pelijke conversatie: de uitwisseling
170 van nieuws, meningen en verhalen
die maakt dat wij mensen een sa-
menleving kunnen vormen. Spat die
conversatie uiteen en sluit elk van
ons zich op in z'n eigen waarheids-
175 bubbel, dan heb je al snel geen
samenleving meer.

naar: Pieter van den Blink

uit: NRC Handelsblad, 15 & 16 oktober 2016

Pieter van den Blink is journalist.

(11) Iemand die bereid is een half
uur lang zijn plas op te houden om
de kennismaking te laten slagen, ver-
180 dient het om met open armen te wor-
den verwelkomd. Ik wil hiermee zeg-
gen dat op die brug die nu hopelijk
wordt gebouwd, de conversatie tus-
sen de waarheidsbubbels kan wor-
185 den hervat.
(12) De verwarring over wie wel jour-
nalist is en wie niet, moet echter niet
te lang aanhouden. Een duidelijk af-
gebakend journalistiek veld zoals
190 Bourdieu voor zich zag, is er niet
meer en zal ook niet terugkeren.
Maar als sommigen van ons het
instrumentarium hebben om journa-
listieke verhalen te maken (feit en
195 fictie niet mengen, zorgvuldigheid be-
trachten, hoor en wederhoor toepas-
sen, je bronnen beschermen, enzo-
voort) en anderen de weg kennen
naar de plaatsen in de samenleving
200 waar die verhalen over moeten gaan,
dan moeten wij samenwerken. In die
samenwerking zal nieuwe, krachtige
journalistiek ontstaan.

Tekst 2 De vlogger is de toekomst van de journalistiek

1p 19 Welke uitspraak is het meest van toepassing op alinea 1?

Alinea 1 bevat

- A de aanleiding voor het schrijven van de tekst.
- B de probleemstelling die de kern van de tekst vormt.
- C een aanname die in de tekst bestreden wordt.
- D een verklaring voor de titel boven de tekst.

In de regels 31 tot en met 35 lijkt sprake te zijn van een bewuste woordkeuze: een verandering **in** het journalistieke veld wordt geplaatst naast een verandering **van** het journalistieke veld.

1p 20 Leg uit in welk opzicht de journalistiek is veranderd door de verandering **in** het journalistieke veld, volgens alinea 3.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.

1p 21 Leg uit in welk opzicht de journalistiek is veranderd door de verandering **van** het journalistieke veld, volgens alinea 3.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 20 woorden.

In de alinea's 4 en 5 worden negatieve gevolgen van digitalisering voor de journalistiek beschreven.

Hieronder staan vijf omschrijvingen.

- 1 De verdringing van de traditionele media zal de samenleving ernstige schade toebrengen.
- 2 Het aantal traditionele media neemt af doordat consumenten kiezen voor nieuwe media.
- 3 Het nieuws op digitale media valt nauwelijks meer te controleren door de monopoliepositie van een kleine groep.
- 4 Omdat nieuwe media commerciële ondernemingen zijn, zal de kwaliteit van de journalistiek afnemen.
- 5 Voor traditionele media en hun consumenten wordt het moeilijker om elkaar te bereiken.

2p 22 Welke twee van de bovenstaande omschrijvingen geven het best de negatieve gevolgen weer die in de alinea's 4 en 5 beschreven worden? Noteer alleen de nummers van je antwoord.

- In tekst 2 worden “journalisten en niet-journalisten” met elkaar vergeleken. (regels 111-112).
- 1p **23** Wie worden in tekst 2 bedoeld met de journalisten en wie met de niet-journalisten?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- 1p **24** Welk kenmerk delen deze journalisten en niet-journalisten, volgens tekst 2?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.
- “In die samenwerking zal nieuwe, krachtige journalistiek ontstaan.” (regels 201-203)
- 1p **25** Leg uit wat die samenwerking concreet zal inhouden.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 25 woorden.
- De tekst begint met de vraag: “Zullen mijn kinderen nog weten wat een journalist is?” (regels 1-2)
- 1p **26** Welk antwoord op die vraag kan uit tekst 2 afgeleid worden?
- A Ja, maar de definitie van het begrip ‘journalist’ moet dan wel behoorlijk worden verruimd.
  - B Ja, want de journalistiek mag zich dan ontwikkelen, de journalisten zelf veranderen niet mee.
  - C Nee, maar dankzij vloggers en sociale media zal het begrip ‘journalistiek’ wel voortbestaan.
  - D Nee, want de journalistiek zal in de toekomst niet meer voorbehouden zijn aan journalisten.
- 2p **27** Welke omschrijving verwoordt het best wat de hoofdgedachte is van tekst 2?
- A Als vloggers de wetten van de traditionele journalistiek gaan respecteren, is er niets op tegen om ook zulke nieuwe journalisten tot het journalistieke veld te rekenen.
  - B Het is maar de vraag of het journalistieke veld nog af te bakenen is, aangezien steeds meer zelfbenoemde journalisten de traditionele journalistiek langzaam verdringen.
  - C Het journalistieke veld is aan het veranderen, maar als traditionele en nieuwe journalisten meer met elkaar gaan samenwerken, zal de journalistiek aan kwaliteit winnen.
  - D Vloggers tonen aan dat de journalistiek gebaat is bij verandering, maar traditionele journalisten hebben er moeite mee hun ideeën over het journalistieke veld los te laten.

- 1p 28 Hoe is de toon van tekst 2 ten opzichte van de toekomst van de journalistiek het best te omschrijven?
De toon is over het algemeen
- A kritisch.
  - B lovend.
  - C neutraal.
  - D optimistisch.

noot 1 de jongste dag nakende is: de dag des oordeels dichterbij komt, vrij vertaald:
het einde nabij is

noot 2 Mark Zuckerbergs: Mark Zuckerberg is medeoprichter en algemeen directeur van
Facebook.

noot 3 *hood*: hier gebruikt in de betekenis van 'buurt' (van het Engelse *neighbourhood*)

Tekst 3

Wat als werken niet meer móet, maar mág?

(1) Zwitserland wees het twee weken geleden massaal af in een referendum: het basisinkomen, een onvoorwaardelijk inkomen voor elke burger, 5 hoog genoeg om een bestaansminimum te garanderen. Het is een radicaal idee maar vooral een pleidooi tegen de gevestigde orde. Het adagium 'werken voor je geld' is niet 10 meer voor iedereen heilig. Het basisinkomen introduceert een nieuwe manier van denken waarbij werken niet langer noodzaak is, maar een keuze.

15 (2) Bijna honderd jaar geleden voorspelde John Maynard Keynes¹⁾ een zonnige toekomst: technologische vooruitgang zou de productie ver-
20 viervoudigen, zodat we in 2030 nog maar vijftien uur per week zouden hoeven werken. Zijn eerste voorspelling kwam uit, maar die vijftienurige werkweek lijkt ver te zoeken. In Nederland, dat tot de landen met de
25 kortste werkweek ter wereld behoort, werken mensen gemiddeld nog steeds dertig uur per week. Waarom blijven we toch zo hard werken?

(3) We werken in de eerste plaats 30 omdat het moet: om eten te kopen, huizen te huren, rekeningen te betalen. Het moet van de overheid, het moet van onze ouders. Toch hoeft dat allang niet meer zo te zijn. De
35 collectieve rijkdom in het Westen is

enorm. Ondanks de recente economische crisis leven we, historisch gezien, in tijden van overvloed. De moderne westerse mens werkt in –
40 en dus ook aan – een consumptie-maatschappij. Hoe rijker we worden, hoe meer we willen hebben: een vorm van materialisme die Karl Marx²⁾ 'warenfetisjisme' noemde.
45 Geld is uitgegroeid tot doel op zich in plaats van een middel tot het verwezenlijken van een ander doel.

(4) Een andere verklaring is dat we werken uit plichtsgevoel. Een arbeidsloos inkomen druist tegen ons calvinistische werkethos in. Sinds Adam en Eva uit het paradijs werden
50 gegooid, is ledigheid des duivels oorkussen. Arbeid is niet alleen nood-
55 zaak maar ook de goedheid zelve, de hoeksteen van de christelijke samenleving. Ongeacht het inkomen worden we opgevoed met het idee dat werken een nuttige tijdsbesteding is.
60 Gratis geld verdienen we niet. Voor wat, hoort wat.

(5) Daarnaast telt ook mee dat mensen gewoonte- en kuddedieren zijn. Als iedereen in de sloot springt, doen
65 wij het ook. Het begint al vroeg met de vraag wat je later wilt worden. Zo wordt gehamerd op het belang van een goede baan, en zo hameren we
70 krijgt, ziet overal spijkers.

(6) Maar belangrijker nog dan hárd te werken, is het gegeven dát we werken. Ons werk bepaalt in hoge mate onze status in de samenleving. Sterker nog, werk vervult een existentiële rol: het rechtvaardigt ons bestaan en geeft ons nut. Vraag iemand wie hij of zij is en je krijgt na een naam een beroep als antwoord. Het is geen toeval dat in een maatschappij waar werk centraal staat, de ongelukkigste en ongezondste mensen werkloos zijn en het is ook geen toeval dat er enorme taboes rusten op werkloosheidsverzekeringen en -uitkeringen. (7) Mensen die hun baan verliezen, raken tegelijkertijd een groot deel van hun identiteit kwijt. Voordat beleidsmakers en economen op zoek gaan naar financieringsmodellen voor het basisinkomen, moeten ze dus een fundamentele vraag beantwoorden: wie zijn wij in een wereld waarin we

mógen werken? Hoe vullen we ons leven in als we minder – of helemaal niet meer – hoeven te werken? (8) Of het basisinkomen economisch, politiek of juridisch haalbaar is, is onderwerp van een eindeloze wellesnietesdiscussie. Dat is een discussie die óók gevoerd moet worden. Maar voorafgaand zouden we moeten vragen waarom wij over werken denken zoals we dat doen. Of ons idee over werken nu voortkomt uit noodzaak, plicht, gewoonte of uit identiteit, het gedachte-experiment van een basisinkomen trekt onze vastgeroeste ideeën in twijfel. De centrale rol van werken wordt van het voetstuk gestoten. Wat we doen is níét wie we zijn. Werken móét, kan veranderen in: werken mág. Doorbreek dit taboe en je boekt maatschappelijke vooruitgang. Kansarm of kansrijk, er valt veel meer te kiezen.

*naar: Lily Schim van der Loeff en Kyrill Hartog
uit: Het Parool, 23 juni 2016*

Lily Schim van der Loeff en Kyrill Hartog waren op het moment van schrijven programmamakers in opleiding bij debatcentrum De Balie.

noot 1 John Maynard Keynes (1883-1946) was een invloedrijk, Brits econoom.

noot 2 Karl Marx (1818-1883) was een Duits filosoof. Zijn boek *Das Kapital* vormde de basis voor de ideologie van de arbeidersbeweging waaruit het socialisme en het communisme zijn voortgekomen.

Tekst 3 Wat als werken niet meer móet, maar mág?

- In alinea 2 van tekst 3 wordt een toekomstbeeld gegeven. Een gedeelte daarvan wordt betwijfeld in het vervolg van tekst 3.
- 1p **29** Geef aan welk gedeelte van dat toekomstbeeld dat is.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- In de alinea's 3 tot en met 6 van tekst 3 worden drie redenen gegeven waarom we zo hard blijven werken.
- 2p **30** Noem die drie redenen.

- “Ons werk bepaalt in hoge mate onze status in de samenleving.”
(regels 73-74)
- In het vervolg van tekst 3 worden drie voor het individu nadelige aspecten van deze denkwijze over werk genoemd.
- 2p **31** Welke drie aspecten zijn dat?
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

- “Doorbreek dit taboe en je boekt maatschappelijke vooruitgang.”
(regels 113-115)
- 1p **32** Leg uit welke maatschappelijke vooruitgang er volgens tekst 3 wordt geboekt als het taboe van ‘werken mág’ doorbroken wordt.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 35 woorden.

Tekst 4

Basisinkomen aantasting van autonomie

(1) Als je je afvraagt welk dier je wilt zijn, dan zie je jezelf als een sterke tijger op een schaduwrijke savanne, of als kapucijneraapje in de oerwou-
5 den van Suriname. Dichter bij huis zie je een merel in een nestje in het Euromastpark op zoek naar voedsel voor de kleintjes.

(2) Als je jezelf verbeeldt als dier,
10 droom je niet over het leven in een gerenoveerde tijgerkooi van Artis, een tralieloos verblijf in de Apenheul, of een jarendertigvolière in je achtertuin. Het is wel praktischer, leven als
15 dier in Artis, Apenheul of volière: je eten wordt gebracht en je hoeft niet op je hoede te zijn voor andere dieren. Met deze praktische oplossing verdwijnt echter de lol van het leven.

(3) Dat is bij een basisinkomen hetzelfde. Dat gaat uit van het idee dat iedereen dan altijd genoeg heeft, een heel grote mensentuin, waarin
20 beleidsmakers en veelverdieners de verzorgers zijn.

(4) Als argumenten voor het basisinkomen worden genoemd dat er onvoldoende werk is, dat automatisering steeds meer banen laat ver-
30 dwijnen, dat er veel regels zijn en dat het arbeidsintensief is om de sociale verzekeringswet goed uit te voeren.

(5) Het zou uiteraard fijn zijn als
35 iedereen zijn ideale baan heeft, als 63-jarigen geen sollicitatieplicht meer

zouden hebben en als er nooit fouten gemaakt worden bij het uitbetalen van de uitkering. En sommigen vinden het oneerlijk dat je eerst je
40 spaargeld moet gebruiken om in eigen levensonderhoud te voorzien, voordat je in aanmerking komt voor een uitkering.

(6) Zo bezien lijkt het handiger om al-
45 les bij elkaar te vegen, een mooie berekening te maken en te stellen dat met het budget dat hiermee gemeoid is iedereen een basisinkomen kan ontvangen. Alle problemen opge-
50 lost!

(7) Maar een basisinkomen is geen oplossing. Allereerst haalt het basisinkomen de eigen 'zin van het be-
55 staan' weg: mensen willen werken en in hun eigen levensonderhoud voorzien. Dat is leven.

(8) Voor de vele mensen die het vervelend vinden dat zij nu geen werk hebben, lost een basisinkomen bo-
60 vendien niets op: ze hebben dan nog steeds geen werk. Ook heeft een basisinkomen een aanzuigende werking op mensen met verkeerde intenties. En dat heeft ontwrichtende
65 gevolgen voor de economie. Ter illustratie: als ik hoor dat in Zwitserland na wordt gedacht over een basisinkomen, droom ik over geld en gemak voor mijzelf. Ik droom niet
70 over ouderen helpen of bergen schoonmaken.

- (9) Je hebt ook mensen die zich inspannen om naast hun uitkering bij te verdienen zonder dit te melden.
75 Hier is veel inventiviteit in het ontduiken van regels, terwijl op ander gebied – cultuur, sport of zorg – weinig wordt toegevoegd aan de samenleving. Een basisinkomen
80 verandert dit niet.
- (10) Een basisinkomen is een slecht plan. Het tast de autonomie van mensen ernstig aan, lost het probleem van werkloosheid niet op, is economisch niet haalbaar en heeft aantrekkingskracht op mensen die weinig ambitie hebben om het land vooruit te helpen.
- (11) Ook al is er een basisinkomen,
90 dan is het nog steeds fijner om te horen bij de mensen die het vlees verstoppen voor de tijger, en ben je liever niet de tijger in de mooie kooi.

*naar: Esther Schulte
uit: Trouw, 9 juni 2016*

Esther Schulte is financieel adviseur bij Ocean Finance.

Tekst 4 Basisinkomen aantasting van autonomie

- In de eerste twee alinea's van tekst 4 worden twee groepen dieren tegenover elkaar geplaatst.
- 2p 33 Benoem de twee groepen dieren en leg uit waar deze twee groepen voor staan, gezien de strekking van de tekst.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 30 woorden.
- 1p 34 “Met deze praktische oplossing verdwijnt echter de lol van het leven.” (regels 18-19)
Wat moet binnen de strekking van tekst 4 onder ‘de lol van het leven’ verstaan worden?
- 1p 35 Op wat voor toon wordt er in de alinea's 5 en 6 geschreven over het basisinkomen?
op een
A bezorgde toon
B genuanceerde toon
C spottende toon
D verbaasde toon

In de alinea's 7 tot en met 9 is sprake van een standpunt en argumentatie, die in schemavorm als volgt is weer te geven. Daarbij is een aantal plekken bewust leeg gelaten.

Standpunt	
Argument 1 Het basisinkomen haalt de eigen 'zin van het bestaan' weg.	
	Subargument 1.1
Argument 2 Mensen die nu geen baan hebben, hebben dat met het basisinkomen nog steeds niet.	
Argument 3	
	Subargument 3.1
	Voorbeeld Als ik hoor dat in Zwitserland na wordt gedacht over een basisinkomen, droom ik over geld en gemak voor mijzelf. Ik droom niet over ouderen helpen of bergen schoonmaken.
Argument 4	

- 4p 36 Vul het schema aan op grond van de informatie in de alinea's 7 tot en met 9. Neem daartoe onderstaande termen over en zet de bijbehorende informatie erachter.

Standpunt:

Subargument 1.1:

Argument 3:

Subargument 3.1:

Argument 4:

Geef antwoord in volledige zinnen.

Het slot van een tekst kan verschillende onderdelen bevatten, zoals

- 1 een conclusie
- 2 een samenvatting
- 3 een toekomstverwachting
- 4 een uitsmijter

- 2p 37 Welke drie van bovenstaande onderdelen bevat het slot van tekst 4? Noteer alleen de nummers van je antwoord.

- 1p 38 Welke omschrijving verwoordt het best wat het doel is van tekst 4?
Tekst 4 wil de lezer
- A aan het denken zetten over de voors en tegens van het basisinkomen.
  - B een informatief overzicht bieden van argumenten voor en tegen het basisinkomen.
  - C ervan overtuigen dat het basisinkomen alleen negatieve gevolgen zal hebben.
  - D laten inzien dat het basisinkomen alleen zal werken onder bepaalde voorwaarden.

tekstfragment 1

(1) Ik heb een simpel voorstel: we schuiven het idee van een universeel basisinkomen op de lange baan. Dat wil zeggen: het wordt geen basisinkomen voor iedereen (arm én rijk). Dan hoeven we ons veel minder zorgen te maken over de betaalbaarheid.

(2) Natuurlijk, er zijn goede argumenten om wel voor de universele variant te kiezen. Het belangrijkste is dat er geen stigma meer zou zijn op het ontvangen van deze 'uitkering' (iedereen krijgt haar immers). Om deze reden was ik een tijd een pleitbezorger van gratis geld voor iedereen.

(3) Maar in de afgelopen maanden ben ik ervan overtuigd geraakt dat de praktische bezwaren voorlopig nog te groot zijn. Met een universeel basisinkomen zouden we namelijk een grote rondpompmachine moeten optuigen: miljoenen mensen zouden een basisinkomen krijgen én duizenden euro's aan extra belastingen moeten ophoesten. Met de invoering van een universeel basisinkomen zouden bepaalde belastingtarieven oplopen naar 70 procent, of misschien nog hoger. Van de 10 verdiende euro's zou je er nog maar twee of drie mogen houden. Het zou goed kunnen dat mensen in zo'n geval zeggen: laat maar, ik ga niet extra werken. Of sterker nog: ik ga veel minder werken.

naar: Rutger Bregman op De Correspondent.nl

Tekstfragment 1 en tekst 4 nemen principieel verschillende standpunten in over het basisinkomen.

- 2p 39 Leg uit welke standpunten dat zijn.
Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

Overkoepelende vragen tekst 3 en tekst 4

“Sterker nog, werk vervult een existentiële rol: het rechtvaardigt ons bestaan en geeft ons nut.” (regels 74-77 van tekst 3)

Uit dit citaat blijkt een visie op de rol van werk. Ook uit tekst 4 is een visie op de rol van werk af te leiden.

- 2p **40** In hoeverre past de visie van tekst 4 bij de bovenstaande visie van tekst 3?

Ondersteun je antwoord met een citaat van maximaal twee zinnen uit tekst 4. Geef antwoord in een of meer volledige zinnen.

In zowel tekst 3 als tekst 4 worden mogelijke effecten beschreven van de invoering van het basisinkomen voor mensen die ongewild werkloos zijn.

- 2p **41** Leg uit wat het verschil is tussen beide teksten met betrekking tot die effecten.

Geef antwoord in een of meer volledige zinnen en gebruik voor je antwoord niet meer dan 40 woorden.

Stel jezelf de volgende situatie voor.

Mevrouw Van Dongen heeft een goedlopend bedrijf dat veel winst maakt. Er zijn verschillende partijen die een bod op haar bedrijf hebben gedaan. Als ze het hoogste bod accepteert, hoeft ze nooit meer te werken voor haar geld. Toch besluit ze niet op het bod in te gaan en blijft ze als eigenaar dagelijks meewerken in het bedrijf.

- 1p **42** Met informatie uit welke tekst zou dit gedrag verklaard kunnen worden? met informatie uit

- A alleen tekst 3
- B alleen tekst 4
- C zowel tekst 3 als tekst 4
- D geen van beide teksten

De teksten die voor dit examen gebruikt zijn, zijn bewerkt om ze geschikt te maken voor het examen. Dit is gebeurd met respect voor de opvattingen van de auteur(s). Wie kennis wil nemen van de oorspronkelijke tekst(en), raadplege de vermelde bronnen. Het College voor Toetsen en Examens is verantwoordelijk voor vorm en inhoud van dit examen.

